1. Σπίτι Γ: στα δεξιά βρίσκονται τα δύο δωμάτια Γ1 και Γ2, ο οίκος και ο ανδρώνας αντίστοιχα, με τα ανοίγματα θύρας προς την παστάδα.

Η ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΣΤΗΝ ΑΜΒΡΑΚΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΪΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

Γεωργία Πλιάκου
Δρ Αρχαιολογίας, ΙΒ΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων

Στην περιοχή όπου σήμερα εκτείνεται η πόλη της Άρτας, στις όχθες του ποταμού Αράχθου και σε μικρή απόσταση από τη βόρεια ακτή του Αμβρακικού κόλπου, ιδρύθηκε κατά το τελευταίο τέταρτο του 7ου αιώνα π.Χ. η Αμβρακία, αποικία της Κορίνθου (εικ. 2). Η θέση της βρισκόταν σε έναν σημαντικό χερσαίο δρόμο που συνέδεε τη νότια Ελλάδα με την ενδοχώρα της Ηπείρου και έφθανε έως την Απολλωνία, μια άλλη ισχυρή αποικία των Κορινθίων στην ανατολική ακτή της Αδριατικής. Παράλληλα η Αμβρακία είχε πρόσβαση και στους θαλάσσιους εμπορικούς δρόμους, καθώς ο ποταμός Άραχθος ήταν πλωτός στο τμήμα από την πόλη έως τις εκβολές του στον Αμβρακικό κόλπο. Ήδη τον 8ο αιώνα π.Χ., πριν από την επίσημη ίδρυση της αποικίας, η Κόρινθος είχε εγκαταστήσει εδώ εμπορικό σταθμό για τη διευκόλυνση διακίνησης των προϊόντων της στο ευρύ εμπορικό δίκτυο που είχε αναπτύξει κατά μήκος των ακτών του Ιονίου και της Αδριατικής. Στην ίδια θέση προϋπήρχε τουλάχιστον από τον 9ο αιώνα π.Χ. οικισμός αυτοχθόνων Ηπειρωτών.

Η αρχαϊκή πόλη

Η Αμβρακία ήταν οχυρωμένη με ισχυρό τείχος, το μήκος του οποίου κατά τους ελληνιστικούς χρόνους ξεπερνούσε τα 4,5 χιλιόμετρα περικλείοντας μια έκταση μεγαλύτερη από 100 εκτάρια.[1] Κατά την αρχαϊκή εποχή, όμως, η πόλη ήταν πιθανότατα πιο περιορισμένη.[2] Σύμφωνα με τα στοιχεία που έχουν φέρει στο φως οι σωστικές ανασκαφές της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας από τη δεκαετία του 1970 έως σήμερα, ο αρχαϊκός οικιστικός πυρήνας φαίνεται ότι καταλάμβανε το βόρειο-βορειοδυτικό τμήμα της περιοχής όπου αργότερα αναπτύχθηκε η κλασική και ελληνιστική πόλη. Η μεγαλύτερη πυκνότητα οικοδομικών καταλοίπων των αρχαϊκών χρόνων έχει εντοπιστεί γύρω από τον μικρό λόφο όπου σήμερα υψώνεται το τούρκικο κάστρο, θεμελιωμένο επάνω σε τμήμα της βυζαντινής και αρχαίας οχύρωσης, κοντά στην κοίτη του Αράχθου. Ακριβέστερη εικόνα για την έκταση της αρχαϊκής Αμβρακίας, ωστόσο, δεν προσφέρουν τα αρχαιολογικά δεδομένα, καθώς δεν έχει εντοπιστεί ο αρχαϊκός οχυρωματικός περίβολος που θα διέγραφε με σαφήνεια τα όριά της.

Σε αρκετά σημεία, κάτω από τα αρχαϊκά οικοδομικά κατάλοιπα βρέθηκε άφθονη εισηγμένη και εγχώρια κεραμική γεωμετρικών χρόνων (9ου και 8ου αι. π.Χ.), γεγονός που μαρτυρεί ότι η αρχαϊκή Αμβρακία αναπτύχθηκε στη θέση του προϋπάρχοντος γεωμετρικού οικισμού.[3] Η ύπαρξη ταφικών πίθων του 8ου-7ου αιώνα π.Χ. στην ίδια περιοχή υποδηλώνει ότι κατά τη γεωμετρική εποχή οι ταφές γίνονταν στις παρυφές του μικρού οικισμού ή και μέσα σε αυτόν. Όταν στα τέλη του 7ου-αρχές του 6ου αιώνα π.Χ. στον ίδιο χώρο χαράχθηκε το πολεοδομικό σχέδιο της αρχαϊκής αποικίας, διαμορφώθηκαν τα δύο εκτός τειχών νεκροταφεία που χρησιμοποιήθηκαν από τους αρχαϊκούς έως τους πρώιμους ρωμαϊκούς χρόνους.

Η πολεοδομική οργάνωση

Η Αμβρακία ήταν οργανωμένη με ορθογωνικό πολεοδομικό σχέδιο. Ευκρινή εικόνα της πολεοδομικής της οργάνωσης διαγράφουν τα πυκνά και συχνά καλοδιατηρημένα λείψανα της ελληνιστικής περιόδου. Παράλληλοι δρόμοι σε απόσταση 30 μ. μεταξύ τους, με κατεύθυνση βορρά-νότου, διασταυρώνονταν με κάθετες πλατύτερες οδούς σχηματίζοντας στενόμακρες οικοδομικές νησίδες διαστάσεων 30x150 μ. Στο πλάτος κάθε νησίδας ήταν κτισμένα δύο σπίτια. Οι δύο σειρές σπιτιών, που αναπτύσσονταν στον κατά μήκος άξονα της νησίδας, χωρίζονταν από κεντρικό αποχετευτικό διάδρομο-αγωγό (εικ. 3-4).[4]

Σε ορισμένες περιπτώσεις κατά τις οποίες η έρευνα αποκάλυψε σχετικά ολοκληρωμένα σύνολα της αρχαϊκής εποχής, διαπιστώθηκε ότι το εξωτερικό περίγραμμα των αρχαϊκών σπιτιών ταυτιζόταν με εκείνο των μεταγενέστερων, δηλαδή των κλασικών και ελληνιστικών χρόνων. Διαδοχικές φάσεις και επάλληλα δάπεδα των αρχαϊκών, κλασικών και ελληνιστικών χρόνων έχουν διαπιστωθεί επίσης στους αρχαίους δρόμους και αγωγούς. Η αντιστοιχία στη θέση και την αρχιτεκτονική οργάνωση των αρχαϊκών καταλοίπων σε σχέση με τις μεταγενέστερες οικοδομικές φάσεις αποδεικνύει ότι η χάραξη οργανωμένου πολεοδομικού σχεδίου πραγματοποιήθηκε στην Αμβρακία εξαρχής κατά την εποχή της ίδρυσής της, όπως ακριβώς συνέβη στο σχεδιασμό αρκετών πόλεων του δεύτερου αποικισμού, στη Μεγάλη Ελλάδα. Η διαίρεση σε ορθογώνιες νησίδες υπαγορεύθηκε από τον τρόπο οργάνωσης των αποικιών, που περιελάμβανε την κατάτμηση της γης σε ισομεγέθη οικόπεδα, τους κλήρους, και την παραχώρησή της στους αποίκους σύμφωνα με τις αρχές της *ισομοιρίας*.[5]

2. Χάρτης της ευρύτερης περιοχής της Αμβρακίας από Β (σχεδίαση: Δ. Καλπάκης, αρχαιολόγος).

3. Τα σπίτια Α και Γ. Κάτοψη του χώρου της ανασκαφής.

Το αρχαϊκό σπίτι

Τα κατάλοιπα αρχαϊκών σπιτιών που αποκαλύφθηκαν μέχρι σήμερα στις ανασκαφές της Αμβρακίας είναι σχετικά λίγα. Και τούτο διότι, λόγω της μακροχρόνιας κατοίκησης και των επάλληλων οικοδομικών φάσεων, τα αρχαϊκά θεμέλια σε πολλές περιπτώσεις είτε διαλύθηκαν είτε δεν στάθηκε δυνατόν να αποκαλυφθούν, καθώς βρίσκονταν «κρυμμένα» κάτω από τα κλασικά και ελληνιστικά ερείπια. Για την ανασύνθεση των κατόψεων των αρχιτεκτονικών καταλοίπων, αρωγός υπήρξε ο συσχετισμός με γνωστούς τύπους αρχαϊκών σπιτιών από πληρέστερα ερευνημένα, δημοσιευμένα οικιστικά σύνολα.

Στα αρχαϊκά σπίτια της Αμβρακίας αναγνωρίστηκε καταρχήν ο τύπος με δύο τρία δωμάτια, προσανατολισμένα προς νότο, και αυλή.[6] Τα δωμάτια ήταν διατεταγμένα κατά τον άξονα ανατολή-δύση, εγκάρσια σε σχέση με τις αρχαίες οδούς και ανοίγονταν προς νότο προς έναν ελεύθερο χώρο, πολύ ευρύτερο από την αυλή του κλασικού και ελληνιστικού σπιτιού.

Ένας δεύτερος, περισσότερο ανεπτυγμένος τύπος αρχαϊκού σπιτιού, στον οποίο μεταξύ της αυλής και των δωματίων μεσολαβεί ένας προθάλαμος, η *παστάδα*, έγινε γνωστός χάρη στην ανασκαφή δύο οικιών (Α και Γ) κοντά στο βόρειο σκέλος της ελληνιστικής οχύρωσης (εικ. 3).[7] Οι δύο οικίες, με επάλληλες κατασκευαστικές φάσεις που χρονολογούνται από τον 6ο έως τον 1ο αιώνα π.Χ., κατά ευτυχή συγκυρία διατήρησαν την αρχική οικοδομική τους φάση καθώς ένα παχύ στρώμα άμμου από πλημμύρα του ποταμού Αράχθου σφράγισε τα αρχαϊκά οικοδομικά κατάλοιπα, διασώζοντας τα πληρέστερα έως τώρα παραδείγματα αρχαϊκών σπιτιών της Αμβρακίας. Οι οικίες αυτές βρίσκονταν η μια δίπλα στην άλλη στον κατά πλάτος άξονα της ίδιας οικοδομικής νησίδας, χωρισμένες από τον κεντρικό αγωγό (εικ. 3-4). Η γωνιακή τους θέση στο βόρειο άκρο της νησίδας, στη συμβολή των τριών δρόμων που την οριοθετούσαν από βορρά, δύση και ανατολή, ήταν ιδιαίτερα ευνοϊκή για την ανάγνωση του αρχιτεκτονικού τους σχεδίου. Τα δύο αρχαϊκά σπίτια εμφανίζουν μεγάλη ομοιότητα και αναλογίες ως προς το σχεδιασμό και την κατανομή των χώρων τους, γεγονός που βεβαιώνει την εκ των προτέρων ύπαρξη και εφαρμογή συγκεκριμένου αρχιτεκτονικού σχεδίου (εικ. 4).

Το ανατολικό σπίτι (σπίτι Γ) είχε πλάτος 14,20 μ., ήταν δηλαδή ελάχιστα στενότερο από την κλασική οικία που κτίσθηκε αργότερα επάνω στα αρχαϊκά θεμέλια (εικ. 1, 4). Στο βόρειο τμήμα του αναπτύσσονται με άξονα ανατολή-δύση τρία παρατακτικά διατεταγμένα δωμάτια περίπου ίσου μή-

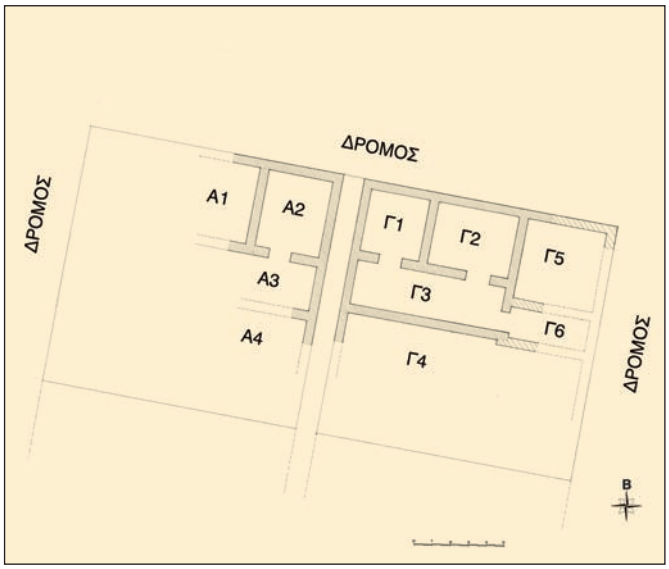

4. Τα σπίτια Α και Γ. Σχεδιαστική αποκατάσταση των κατόψεων με βάση τα σωζόμενα κατάλοιπα.

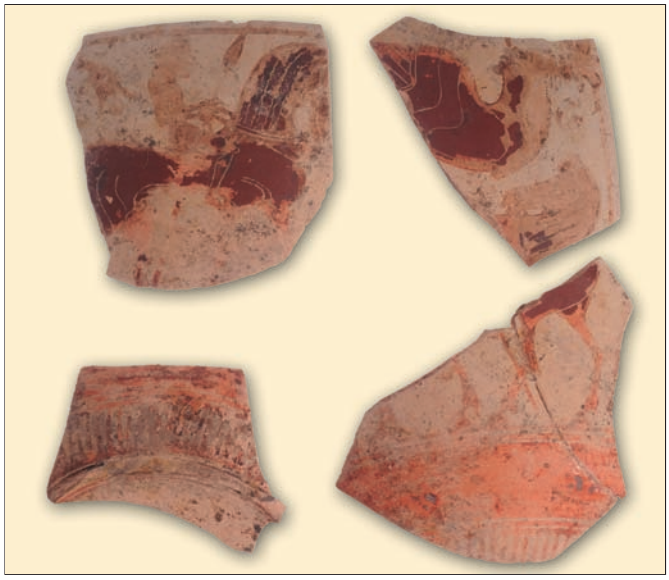

5. Θραύσματα κορινθιακής κοτύλης.

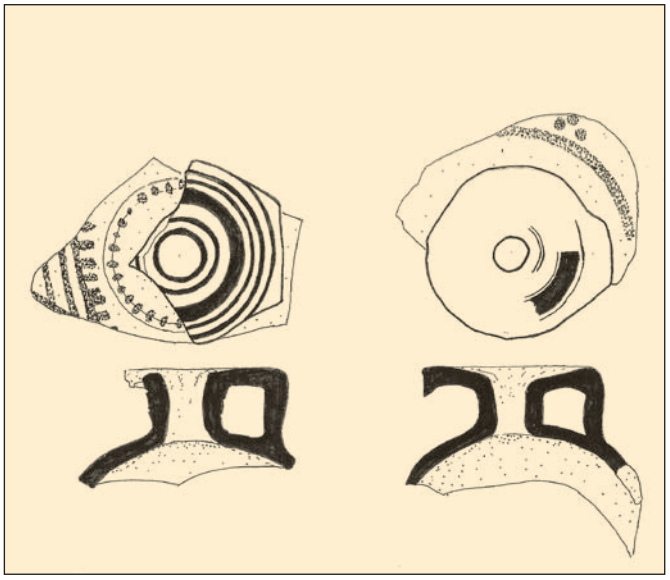

6. Θραύσματα κορινθιακών αρυβάλλων με γραπτή διακόσμηση.

κους (Γ1, Γ2, Γ5). Τα δωμάτια δεν είχαν έξοδο προς τον αρχαίο δρόμο που διερχόταν από τη βόρεια πλευρά τους ούτε επικοινωνούσαν απευθείας μεταξύ τους. Η είσοδος σε αυτά γινόταν από έναν κοινό πλατύ διάδρομο (Γ3) που βρισκόταν στη νότια πλευρά τους. Νότια του διαδρόμου, τέλος, ανοιγόταν ένας υπαίθριος χώρος-αυλή (Γ4), που θα καταλάμβανε το υπόλοιπο τμήμα του οικοπέδου. Στην αυλή, η οποία ήταν περιμετρικά οριοθετημένη με τοίχο, πιθανότατα βρισκόταν η κύρια είσοδος του σπιτιού από τον ανατολικό δρόμο (εικ. 4).

Στην αρχική φάση κατασκευής του, στις αρχές του 6ου αιώνα π.Χ., το σπίτι Γ αποτελούνταν μόνο από τα δύο ισομήκη δωμάτια (Γ1, Γ2) και από το αντίστοιχο τμήμα του διαδρόμου, νότιά τους (εικ. 1, 3). Ο πλατύς αυτός στεγασμένος διάδρομος, μολονότι δεν ήταν ημιυπαίθριος, μπορεί λόγω της θέσης και της αρχιτεκτονικής του διαμόρφωσης να ταυτιστεί με παστάδα, το χώρο των αρχαίων οικιών που εξυπηρετούσε την πρόσβαση από την αυλή στους κύριους χώρους του σπιτιού και συγχρόνως φιλοξενούσε τις δραστηριότητες της καθημερινής ζωής των ενοίκων. Κοντά στον βόρειο τοίχο της παστάδας, δίπλα από την είσοδο προς το δωμάτιο Γ1, πρέπει να βρισκόταν ένας αργαλειός, όπως φαίνεται από ένα σύνολο αγνύθων (πήλινων υφαντικών βαρών) που είχαν πέσει στο σημείο αυτό επάνω στο δάπεδο. Σε μία φάση επισκευής και επέκτασης της οικίας, που με βάση τα ευρήματα ανάγεται στο β΄ μισό του 6ου αιώνα π.Χ., φαίνεται να προστέθηκε το τρίτο δωμάτιο (Γ5) στα ανατολικά, όπως και η ανατολική επέκταση της παστάδας, η οποία στο σημείο αυτό έχει περισσότερο τη μορφή διαδρόμου (εικ. 4).

Λαμβάνοντας υπόψη ότι συνήθως τα οικόπεδα-κλήροι στις ορθογώνιες οικοδομικές νησίδες των οργανωμένων πόλεων ήταν σχεδόν τετράγωνα, μπορούμε να υποθέσουμε ότι το οικόπεδο του σπιτιού Γ θα είχε εμβαδόν περίπου 196-200 τ.μ. (14,20x14,20 μ.). Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, η έκταση της ανοιχτής αυλής θα πρέπει κατά τη φάση επισκευής του ύστερου 6ου αιώνα π.Χ. να ήταν σχεδόν ίση με εκείνη του κυρίως σπιτιού, δηλαδή περίπου 100 τ.μ. Κατά την αρχική κατασκευή του σπιτιού, οπότε ο στεγασμένος χώρος ήταν πιο περιορισμένος (περίπου 60 τ.μ.), είναι πολύ πιθανόν η περιφραγμένη αυλή να ήταν αρκετά μεγαλύτερη, καταλαμβάνοντας εκτός από το νότιο, και το ανατολικό τμήμα του οικοπέδου.

Αντίστοιχη είναι η διάταξη των χώρων στο γειτονικό δυτικό σπίτι Α. Εδώ, λόγω της περιορισμένης ανασκαφής, στο βόρειο τμήμα του σπιτιού αποκαλύφθηκαν μόνον δύο διαδοχικά δωμάτια, ίσου μήκους (Α1, Α2) (εικ. 3-4). Νότια των δύο δωματίων αναπτυσσόταν και σε αυτό το σπίτι η παστάδα, με άξονα ανατολή-δύση και πλάτος αντίστοιχο της παστάδας του σπιτιού Γ. Από εδώ γινόταν η είσοδος στο δωμάτιο Α2, ενώ υποθέτουμε ότι ανάλογο άνοιγμα θύρας θα υπήρχε και προς το δωμάτιο Α1. Στο δάπεδο της παστάδας, δίπλα στη θύρα, βρέθηκαν αρκετά αποτμήματα αμφορέων κορινθιακού τύπου Α. Επίσης στη νοτιοανατολική γωνία του ίδιου χώρου εντοπίστηκαν έξι μικρές κυλινδρικές αγνύθες που μαρτυρούν τη θέση ενός αργαλειού. Ο χώρος εξωτερικά της παστάδας θα πρέπει να ήταν, κατ' αναλογία με την αρχιτεκτονική διάταξη της γειτονικής οικίας Γ, ένας περιφραγμένος υπαίθριος χώρος-αυλή που αναπτυσσόταν νότια του κυρίως σπιτιού.

Στις περισσότερες περιπτώσεις οργανωμένων πόλεων, όπου ο σχεδιασμός των οικιών του 7ου και 6ου αιώνα π.Χ. ερευνήθηκε συστηματικά, έχουν καταγραφεί και οι δύο τύποι αρχαϊκών οικιών που αποκαλύφθηκαν στην Αμβρακία. Ο πρώτος τύπος, ο οποίος είναι συνηθέστερος και θεωρείται χρονολογικά πρωιμότερος, αποτελείται από δύο τρεις διαδοχικούς χώρους που δεν επικοινωνούν μεταξύ τους αλλά ανοίγονται απευθείας σε ευρύχωρη αυλή.[8] Το πλησιέστερο γεωγραφικά παράδειγμα σπιτιών αυτής της μορφής προσφέρει η Λευκάδα, επίσης σύγχρονη κορινθιακή αποικία.[9]

Ο δεύτερος τύπος αρχαϊκού σπιτιού, ο οποίος χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη παστάδας μεταξύ των δωματίων και της αυλής, καταγράφεται επίσης σε οργανωμένες πόλεις της μητροπολιτικής και της Μεγάλης Ελλάδας. Σε ορισμένες περιπτώσεις η παστάδα δεν έχει την τυπική μορφή του ημιυπαίθριου χώρου της κλασικής περιόδου, αλλά είναι κλεισμένη και προς την πλευρά της αυλής με τοίχο που φέρει κεντρικό άνοιγμα,[10] όπως ακριβώς στα δύο αμβρακιώτικα σπίτια που περιγράψαμε.

Πέραν της αρχιτεκτονικής διαμόρφωσης, η αποκάλυψη των δύο αρχαϊκών οικιών παρέχει ενδιαφέροντα δεδομένα και για τα υπόλοιπα αρχιτεκτονικά στοιχεία τους, όπως τα υλικά και ο τρόπος δόμησης, τα ανοίγματα και η στέγη. Το χαμηλότερο λίθινο τμήμα των τοίχων, η κρηπίδα επάνω στην οποία εδραζόταν ανωδομή από ωμές πλίνθους, ήταν ιδιαίτερα επιμελημένης κατασκευής και αρκετά ανεπτυγμένο φθάνοντας σε ύψος 0,90-1,10 μ. στους εξωτερικούς τοίχους και 0,60-0,80 μ. στους εσωτερικούς. Η κύρια είσοδος των σπιτιών πρέπει να βρισκόταν στον εξωτερικό τοίχο της αυλής προς τους παράπλευρους δρόμους της οικοδομικής νησίδας. Στα εσωτερικά δωμάτια, τα ανοίγματα ήταν ευρύχωρα με πλάτος 1,20-1,30 μ. Τα κατώφλια, αποτελούμενα από πλατιά ποταμίσια βότσαλα ή λεπτές πλάκες, ήταν υποτυπώδη και δεν προσφέρουν στοιχεία για το είδος της θύρας. Σε ανάλογες περιπτώσεις έχει υποτεθεί ότι επάνω στο λίθινο κατώφλι υπήρχε ένα ξύλινο, το οποίο και θα έφερε τα στοιχεία στήριξης της ξύλινης θύρας. Ίχνη δαπέδων βρέθηκαν σε αρκετούς από τους χώρους των σπιτιών.[11] Ήταν κατασκευασμένα συνήθως από μικρά λευκά χαλίκια ή μεγαλύτερα γκρίζα βότσαλα, υλικό που πρόσφερε άφθονο η κοίτη του γειτονικού ποταμού. Η στέγη, τέλος, που κάλυπτε τα δωμάτια και την παστάδα, ήταν κατασκευασμένη από κεραμίδια κορινθιακού τύπου, πολλά θραύσματα των οποίων βρέθηκαν πεσμένα σε πυκνό στρώμα, επάνω στα δάπεδα.

Ευρήματα και καθημερινή ζωή

Η λειτουργία των χώρων των αρχαϊκών σπιτιών δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστεί με ασφάλεια, καθώς η αρχιτεκτονική τους διάρθρωση είναι πολύ απλούστερη από εκείνη του κλασικού και ελληνιστικού σπιτιού, όπου η τυποποιημένη κάτοψη και ο πολλαπλασιασμός των χώρων καθιστούν σχετικά εύκολη την ταύτιση της χρήσης τους. Στον περιορισμένο αριθμό των δύο τριών δωματίων του σπιτιού της αρχαϊκής περιόδου θα πρέπει να συγκεντρώνονταν συγχρόνως πολλές δραστηριότητες.

Ένα από τα δωμάτια των σπιτιών θα αποτελούσε απαραιτήτως τον *οίκο*, τον κύριο χώρο διημέρευσης της οικογένειας και άσκησης των καθημερινών ασχολιών. Με βάση την αρχιτεκτονική διάρθρωση και την κατανομή των ευρημάτων στο σπίτι Γ, που μας παρέχει την πληρέστερη κάτοψη, μπορούμε με σχετική βεβαιότητα να ταυτίσουμε τον οίκο με το μικρότερο σε διαστάσεις δωμάτιο Γ1 (εικ. 1, δεξιά). Στο χώρο αυτόν, ο οποίος βρισκόταν στο βάθος του σπιτιού, βρέθηκαν αποτμήματα σκευών που σχετίζονται με την προετοιμασία του φαγητού, μεγάλων λεκανών, ενός ιγδίου (γουδί) και μιας χύτρας για μαγείρεμα, όπως και επιτρα-

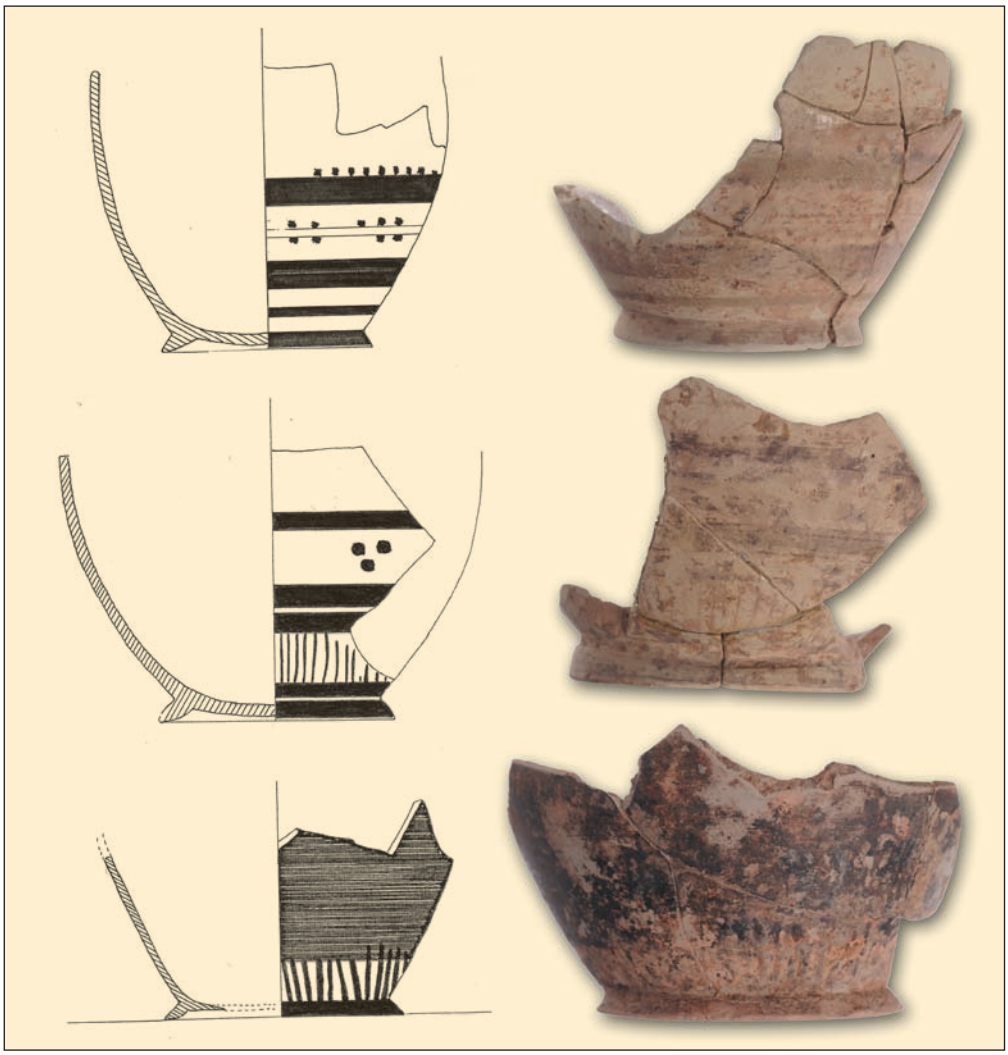

7. Τμήματα από κοτύλες, απομιμήσεις κορινθιακού εργαστηρίου, και σχεδιαστική απόδοση του διακόσμου τους.

8. Μικρογραφικός κορινθιακός κρατηρίσκος και μικρογραφικά αγγεία του αμβρακιώτικου εργαστηρίου κεραμικής.

πέζια αγγεία, μικρές φιάλες για στερεά ή υγρή τροφή, κοτύλες (κύπελλα), πρόχοι και μια οινοχόη με τριφυλλόσχημο χείλος και πώμα (κανάτες για νερό και κρασί) (εικ. 5, 7).

Το κεντρικό δωμάτιο πιθανώς αποτελούσε αρχικά τον *ανδρώνα*, το χώρο δηλαδή των συμποσίων, υπόθεση στην οποία συνηγορεί η έκκεντρη θέση της θύρας του. Σχεδόν βέβαιο θα πρέπει να θεωρήσουμε ότι κατά τη μετασκευή του σπιτιού στο β΄ μισό του 6ου αιώνα π.Χ., τη λειτουργία του ανδρώνα θα εξυπηρετούσε πλέον η προσθήκη του τρίτου ανατολικού δωματίου, όπως υποδηλώνουν η θέση του στο εξωτερικό τμήμα του σπιτιού προς το δρόμο και οι μεγάλες διαστάσεις του.

Μολονότι δεν διαθέτουμε στοιχεία για την ύπαρξη ορόφου και τη θέση του γυναικωνίτη, είναι βέβαιο ότι οι γυναίκες της οικογένειας περνούσαν αρκετές ώρες της ημέρας στην παστάδα, όπου βρισκόταν ο ξύλινος αργαλειός τους. Στην παστάδα βρέθηκαν και άλλα αντικείμενα σχετικά με τον κόσμο της γυναίκας και της οικογένειας, όπως μια πήλινη πυξίδα (κοσμηματοθήκη) και ένας κορινθιακός αρύβαλλος, μικρογραφικά αγγεία που ίσως αποτελούσαν παιδικά παιχνίδια και ένα πήλινο λυχνάρι για το φωτισμό (εικ. 6, 8). Ένα άλλο τμήμα της παστάδας εξυπηρετούσε ανάγκες αποθήκευσης των προϊόντων και των σκευών του σπιτιού, όπως δείχνει το σύνολο των μεγάλων αμφορέων που βρέθηκαν δίπλα στη θύρα του χώρου αυτού στο σπίτι Α, καθώς επίσης μερικά κύπελλα σε ανάλογη θέση της παστάδας του σπιτιού Γ (εικ. 10).

Τα ευρήματα των δύο σπιτιών, όπως και η ενδιαφέρουσα κεραμική που εντοπίστηκε στην πλούσια αρχαϊκή επίχωση του γύρω χώρου, είναι διαφωτιστικά για το βιοτικό επίπεδο και τις εξωτερικές επαφές των πρώτων Κορινθίων αποίκων. Στο κεραμικό εργαστήριο της πόλης μπορούμε με βεβαιότητα να αποδώσουμε ορισμένα αδιακόσμητα αγγεία με θαμπό καστανό γάνωμα στην επιφάνειά τους (εικ. 8, 10). Τα πλέον κοινά σχήματα του τοπικού εργαστηρίου, τα οποία ευρέως χρησιμοποιούνταν στην οικοσκευή των αρχαϊκών σπιτιών, είναι τα μόνωτα κύπελλα και οι μικρές φιάλες που απηχούν ακόμη την παράδοση της γεωμετρικής εποχής. Παράλληλα, η χρήση διακοσμημένων αγγείων, εισηγμένων από την Κόρινθο ή απομιμήσεων της κορινθιακής κεραμικής, μαρτυρεί τις στενές σχέσεις της αποικίας με τη μητρόπολη. Οι εμπορικές επαφές με την Κόρινθο βεβαιώνονται εξάλλου από την αποθήκευση, στους χώρους των σπιτιών αμφορέων του κορινθιακού τύπου Α. Στο δεύτερο μισό του 6ου αιώνα π.Χ. φαίνεται ότι η Αμβρακία διεύρυνε τις επαφές της, καθώς αττικά μελανόμορφα αγγεία και μελαμβαφείς κύλικες εργαστηρίων της Ιωνίας ή απομιμήσεις τους εμφανίζονται στα σπίτια αυτή την περίοδο (εικ. 9).

Η τυποποιημένη κάτοψη, η επιμέλεια κατασκευής και η οικοσκευή τους κατατάσσουν αναμφίβολα τα αρχαϊκά σπίτια της Αμβρακίας στις αστικές κατοικίες. Σε μια εποχή, που στην ενδοχώρα της Ηπείρου συναντούμε λίθινες μονόχωρες κατοικίες ή καταλύματα κατασκευασμένα εξ ολοκλήρου από φθαρτά υλικά, τα αρχαϊκά σπίτια της Αμβρακίας μοιάζουν πραγματικά να ανήκουν σε έναν διαφορετικό κόσμο, καθώς αντανακλούν τα πρότυπα της ιδιαίτερα ανεπτυγμένης πολεο-

9. Θραύσμα μελανόμορφου αττικού αγγείου.

δομικής και οικιστικής οργάνωσης των αποικιών του 7ου και 6ου αιώνα π.Χ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

[1] Ι. Ανδρέου, «Οικιστική Οργάνωση», στο Μ. Σακελλαρίου (επιμ.), *ΗΠΕΙΡΟΣ- 4000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού*, Αθήνα 1997, σ. 96-97.

[2] Γ. Πλιάκου, «Αρχαϊκές οικίες Αμβρακίας: στοιχεία αρχιτεκτονικής», στο Π. Αδάμ-Βελένη (επιμ.), *ΜΥΡΤΟΣ. Μελέτες στη μνήμη της Ιουλίας Βοκοτοπούλου*, Θεσσαλονίκη 2000, σ. 75-78.

[3] Ι. Βοκοτοπούλου, «Η Ήπειρος στον 8ο και 7ο αι. π.Χ.», στο *Atti del Convegno Internazionale Grecia, Italia e Sicilia nell' VIII e VII sec. A.C, Atene 15-20 Ottobre 1979, Annuario della Scuola Archeologica di Atene e delle Missioni Italiene in Oriente* LX, n.s. XLIV (1982), σ. 77-98.

[4] I. Andreou, «Ambracie, Une ville ancienne se reconstitue peu à peu par les recherches», στο P. Cabanes (επιμ.), *L'Illyrie méridionale et l'Epire dans l'antiquité II, Actes du IIe colloque international de Clermont- Ferrand (25-27 octobre 1990)*, Paris 1993, σ. 92- 95· Ανδρέου, *ό.π.*, σ. 96-97.

[5] Ενδεικτικά βλ. W. Hoepfner (επιμ.), *Ιστορία της κατοικίας 5000 π.Χ.-500 μ.Χ.*, μτφρ. Η. Τσιριγκάκης, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2005 (*Geschichte des Wohnens, 5000 v. Chr.-500 n. Chr. Vorgeschichte – Frühgeschichte – Antike*, Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart 1999), σ. 162-168.

[6] Andreou, *ό.π.* και Ανδρέου, *ό.π.*

[7] Γ. Πλιάκου, *Αρχαιολογικόν Δελτίον* 47 (1992), Χρονικά Β1, σ. 271-273· της ίδιας, «Αρχαϊκές οικίες Αμβρακίας...», σ. 75-89· Γ. Πλιάκου / Θ. Κοντογιάννη, *Αρχαιολογικόν Δελτίον* 53 (1998), Χρονικά Β2, σ. 490-492.

[8] Ενδεικτικά βλ. G. Vallet / F. Villard / P. Auberson, *Mégara Hyblaia, Le quartier de l'agora archaïque* (1976), σ. 271 -303· Y. Grandjean, *Recherches sur l'habitat Thasien,* τόμ. II, «Études Thasiennes XII», Paris 1988, σ. 441· W. Hoepfner, *ό.π.*, σ. 210- 214 (Βρουλιά Ρόδου).

[9] M. Fiedler, «*Antike Häuser in Lefkas. Wohnhausarchitektur und Fundmaterial aus einer nordwestgriechischen Stadt des 6. bis 1. Jh.v.Chr.*», αδημ. διδ. διατρ., Freie Univesität Berlin, σ. 28-31· βλ. και εδώ, M. Fiedler, «Η αρχαία Λευκάδα και τα σπίτια της», σ. 38-46.

[10] Y. Grandjean, *Recherches sur l'habitat Thasien...*, σ. 443- 444. Ανάλογη διαμόρφωση διαπιστώνεται ενίοτε και στην παστάδα πρώιμων κλασικών οικιών. Βλ. σχετικά, O. Belvedere, «Tipologia e sviluppo delle abitazioni», στο *Himera* II, Roma 1976, 583- 584.

[11] Hoepfner, *ό.π.*, σ.173.

10. Εγχώρια αρχαϊκή κεραμική: μόνωτο κύπελλο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΝΔΡΕΟΥ ΙΩΑΝΝΑ, «Οικιστική Οργάνωση», στο Μ. Σακελλαρίου (επιμ.), *ΗΠΕΙΡΟΣ- 4000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού*, Αθήνα 1997, σ. 94-104.

ANDREOU IOANNA, «Ambracie, Une ville ancienne se reconstitue peu à peu par les recherches», στο P. Cabanes (επιμ.), *L'Illyrie méridionale et l'Epire dans l'antiquité II, Actes du IIe colloque international de Clermont-Ferrand (25-27 octobre 1990)*, Παρίσι 1993, σ. 91-101.

ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΥ ΙΟΥΛΙΑ, «Η Ήπειρος στον 8ο και 7ο αι. π.Χ.», στο *Atti del Convegno Internazionale Grecia, Italia e Sicilia nell' VIII e VII sec. A.C, Atene 15-20 Ottobre 1979, Annuario della Scuola Archeologica di Atene e delle Missioni Italiene in Oriente* LX, n.s. XLIV (1982), σ. 77-98.

—, «Αρχαιολογία και Τέχνη», στο Μ. Σακελλαρίου (επιμ.), *ΗΠΕΙΡΟΣ- 4000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού*, Αθήνα 1997, 63-72.

HOEPFNER WOLFRAM (επιμ.), *Ιστορία της κατοικίας 5000 π.Χ.-500 μ.Χ.*, μτφρ. Η. Τσιριγκάκης, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2005 (*Geschichte des Wohnens, 5000 v. Chr.-500 n. Chr. Vorgeschichte – Frühgeschichte – Antike*, Deutsche Verlags-Anstalt, Στουτγάρδη 1999).

ΚΑΡΑΤΖΕΝΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, «Οχύρωση Αμβρακίας. Μια νέα χρονολογική προσέγγιση», *Ηπειρωτικά Χρονικά* 28 (1986-87), σ.10-28.

ΠΛΙΑΚΟΥ ΓΕΩΡΓΙΑ, «Αρχαϊκές οικίες Αμβρακίας: στοιχεία αρχιτεκτονικής», στο Π. Αδάμ-Βελένη (επιμ.), *ΜΥΡΤΟΣ. Μελέτες στη μνήμη της Ιουλίας Βοκοτοπούλου*, Θεσσαλονίκη 2000, σ. 75-89.

PLIAKOU GEORGIA, «Céramique archaïque d'Ambracie», στο P. Cabanes (επιμ.), *L'Illyrie méridional et l'Èpire dans l'antiquité III, Actes du IIIe colloque international de Chantilly (16-19 octobre 1996),* Παρίσι 1999, 39-50.

ΤΖΟΥΒΑΡΑ-ΣΟΥΛΗ ΧΡΥΣΗΙΣ, *Αμβρακία,* «Μελέτες για την Άρτα 1», Άρτα 1992.

Amvrakia: The Residence in the Archaic Period

Georgia Pliakou

Amvrakia, the present-day Arta, was founded as a colony of the Corinthians at the southern end of Epirus in the last quarter of the seventh century BC. The general lay out of the city, repeating the organization model of the colonies, divided the land in portions of equal size. The town-planning scheme thus created presented a grid of parallel streets that were framing rectangular residential blocks. The houses of the archaic period are built in a standardized plan and belong to two major types also known from other colonies of mainland Greece and Magna Grecia. In the first type, which is very common both in metropolitan Greece and in Magna Grecia, two or three rooms are aligned to the north of a spacious courtyard, while in the second one, more usual in Amvrakia, a large chamber is added between the rooms and the courtyard. Typical characteristics of the archaic houses are the, more or less, similar plan and the careful and meticulous building. The architectural articulation and the household of the dwellings contributed to identifying its major rooms with the living quarters of the family and the andron that was purposed for the male occupants. The spacious chamber was functioning as storage room and also sheltered the looms of the house. The finds discovered so far ascertain the close relations of Amvrakia with the metropolis of Corinth as well as the developed commercial contacts of the colony with Athens and other cities during the sixth century BC.